

István, az inas mondja a tisztartónak: Az öreg püspök odalent a börtönben egyre ezt mondogatja: „Pápák kardja, a keresztes és a halál képe, semmi sem fogja az igazságot útjában feltartóztatni.“ Déva vára komor falai között ez volt az utolsó élő hang, melyből azon nagy szellemnek még a földön-léte nyilatkozott. Meghalt 1579. november 15-én. István tisztartó vitette ki s tétette örök nyugalomra a városon kívül, egy messze ellátszó római kő mellett.

„Figyelmeztetés az ő életük végére, kövessétek hitüket.“

Megvallom, boldog vagyok, hogy unitáriusnak születtem, és Isten jó volt velem szemben, amikor arra hívott el, hogy e hitben a Dávid Ferenc egyházában kereszteltessék meg. Boldog vagyok, hogy ennek a haladó hitnek a munkása lehetek mint a szabadelvű Unitárius Egyház lelkésze. Híveimnek is ezt tanítom: „Dávid Ferenc követője / Vagyok s leszek, amíg élek, / Az igazat kimondani / És követni nem félek! / Unitárius nevemre / Ezért büszke is leszek / S Egyházamért bárhol legyek / Mindig mindent megteszek!“

Legyetek ti is büszkék Dávid Ferencre és hitűnkre. Az ő hitében higgyetek. Abban és úgy, ahogy ő hitt az egy Istenben. E verssorokban mintha őt hallanám: „Hogy mi hitem tárgya? Mi lehet? / Miért higgyek részletekben / mint millió az emberek? / Az Egészben hiszek, / Mely Egy / Abban, ami magába olvaszt mindent, / Ami igaz, jó és szép: / Abszolútum ... / A legjobb, a legszebb, a legigazabb, / Kiben érdemes hinni, / Ki megaranyozza hitemet a hitben, / Megmutatván naponta, hogy / Más / ökövé / nincsen ... / ... Isten! —“

Jöjjetek, „Emlékezzetek meg a ti előjáróitokról, akik szólották néktek az Isten beszédét, és figyelmeztetés az ő életük végére, kövessétek hitüket.“ Ámen.*

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

VILÁGOSSÁGBAN ÉLŐ EMBER

1Jn 1,5

A világ tele van szépséggel, de minden szépség között legszebb a világosság. Ami egyéb szépséget találunk égen és földön, mindaz a világosság fényében jut el a lelkünkig, hogy gyönyörködni tudjunk benne. A világosság az élet forrása, nélküle elpusztulna minden, ami él, s temetője lenne a sötétség.

Am nemcsak a természetben szép a világosság, s nemcsak ott jelenti az életet. A szellemi élet terén is a világosság az, ami a szépséget jelenti. Milyen szép, mikor a szellem, az értelem világossága titkokat, rejtett törvényeket fedez fel s új utakat nyit meg az emberi boldogulás felé. És szép ez a világosság akkor is, amikor gyönyörködtet szóban, színben, formában, mozdulatban, amikor gyógyít, utat mutat, vagy amikor nyugtat és vigasztal.

És csodálatos a világosság akkor, amikor a lélekben gyúl lángra, s prófétákat, apostolokat ad az emberiségnek. Ilyenkor művel a hit csodákat: a sánták járnak, a vakok látnak, s a némák beszélni tudnak. Is-

* A beszéd Jakab Elek *Dávid Ferenc emléke* c. műve felhasználásával készült.

ten szeretetének világossága ragyog fel ilyenkor a lelkekben, és az Ő békéje árad szét a földön.

A 16. század kétségtelenül egyike azoknak a korszakoknak, amikor az emberi szellem és lélek világossága páratlan gazdagsággal árasztotta fényét. Alig van párja az emberiség életében, s még a bonyolult újkori századok sem tudnak felmutatni olyan lelki összetettséget, mint az a század. Két világ bölcsőjét ringatta. Az egyik az a kultúra volt, amely az ókori görög-latin filozófia és művészet felújításából született meg; a másik az a lelki kultúra, amelyik a Biblia felfedezéséből táplálkozott. Amikor rámutatott arra, hogy a vallásos élet leggazdagabb forrása a Biblia, ezzel megvetette az alapját egy új élménynek és az ebből kibontakozó felismerésnek. A világosságra szomjazó és arra kitárulkozó lélek megérezte, hogy ez az élmény sokkal gazdagabb, mint amit a középkori egyház nyújthatott, mert benne az evangéliumnak az emberi lélekre gyakorolt sugallatai és megrázó szépségei bontakoznak ki.

Dávid Ferenc a 16. század szülötte, vajon korának melyik irányához csatlakozott? Szükséges felelnünk e kérdésre, mert sokan vannak, akik benne a humanista tudós típusát, az elméleti teológust látják és nem a vallásos reformátort. Válaszunk nem lehet más: egész élete, küszködése, tanulása, érdeklődésiránya, mind azt mutatják, hogy a Bibliát felfedező, Isten világosságát felismerő és megtapasztaló vallásossághoz. Törekvéseinek lényege ez: minél közelebb jutni a Bibliához, mert vallotta, hogy „gyönyörűséges és mennyei étel az evangélium a hívek szívében“, az örök életnek kenyere és itala, amelyről Jézus tanított, s amelyet minden idők hívő embere egyaránt éhez és szomjúhoz. Hitte és hirdette, hogy benne mindent meg lehet találni, amire egy vallásos embernek szüksége van. „Le kell tenni minden egyéb-féle hiteknek, conciliumoknak és e világi doktoroknak méltóságokat, hogy csak az Istennek tiszta igéjének higgyenek minden népek és abban való hittel megelekedjenek.“

Dávid Ferencet is, Lutherhez hasonlóan, egy nagy belső nyugtalanság kínozza, de ez más jellegű, mint amazé. Luthert az a kérdés nyugtalanítja, hogy a bűnös ember hogyan találhat kegyelmes Istent? Dávid Ferenc más irányban indul és kutat. Látja, hogy a Biblia igazságtartalmát hogyan rejtik el szomjazó, bizonyosság után sóvárgó lelke elől a zsinatok és egyházatyák tanításai. Úgy érzi, sötétségben tapogatózik, pedig világosságra vágyrna, s csak egy alig pislogó mécses fénye vezet. Istenre akar rátalálni, aki maga a világosság, hogy benne nyugalmat és biztonságot találjon. Jól tudjuk, milyen gyakran idézi János evangélistát: „Az pedig az örökélet, hogy megismerjenek téged, az egyedül igaz Istent és akit elküldtél, a Jézus Krisztust“ (17,3). Isten megismerése a Biblia világán keresztül, ez volt Dávid Ferenc főkérdése.

Nem ismerjük, hogy mennyit vívódott, milyen sokat küzdött önmagával a világosság után szomjazó lélek, ugyanis belső küzdelmeiről sohasem beszélt, azok mindig csak belül zajlottak le. Csak élettörténete mutatja, hogy a kérdés felvetődése és annak megoldása között elég hosszú idő telt el. Mi csak az útkeresés eredményezte változásokat ismerjük, s talán kortársai is csak ezeket látták. Ezért értették félre, ezért értékelték tévesen s marasztalta el az utókor, amikor benne csupán a reformáció fejlődési fokain átszaladó keresőt látták, akinek „nem a találás a fő, hanem a keresés“. Dávid Ferencnek sikerült megválaszolnia élete egyet-

len nagy kérdését. Igaz, hogy majd negyedszázadba került, míg megtalálta a választ: mi a Biblia, s főként az evangélium igazságtartalma?

Mint hatalmas erejű, bővízű forrás tör fel lelkéből a felszabadulás, az igazságra való rábukkanás diadalmas érzése, mely végre megszüntette az eddigi bizonytalanságot, a ki nem elégítettség nyugtalanságát. 1565 után következett be életében ez a fordulat, amely olyan élményt is jelentett számára, hogy úgy érezte, újjászületett, új életre kelt. Prédikációi, könyvei, amelyek éppen ebben a korban kezdenek példátlan bőséggel napvilágot látni, tanúbizonyságai a világosságra jutott ember őszinte, lelkesült Isten-élményének.

Hadd hozzak fel egyetlen példát csupán, amely mindenki számára hozzáférhető és olvasható, és ez a *Rövid Magyarázat* c. könyve. Milyen frissek ma is e sorok, amelyben egy nagy lélek érzelmi tüzeinek lángja lobog felénk négy évszázad távolából! Boldog felfedezés, ujjongó öneszmélés, rajongó bizonyágtevés arról a nagy igazságról, hogy a lélek rátalált az üdvösségre, amely számára az evangélium egyszerűségének és világosságának felismerésében áll. Micsoda mély hit és meggyőződés sugárik ma is e sorokból!

Dávid Ferenc számára tehát az evangélium az egyetlen út, amely Istenhez vezet. Az evangéliumból az örök Tanító Mester szól, akinek csupán alázasos szolgája kívánt lenni egész életében. „Ha ti megmaradtok az én beszédemben, bizonytal az én tanítványaim vagytok; és megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká tesz titeket“ (Jn 8,31—32). Ez az igazság nem más, hiszen ezt példázza Jézus élete is, mint Isten megismerése által az ő feltétlen odaadó szeretete. Csak aki ismeri az Atyát, az szeretheti őt igazán és csak az tudja az Atyában valamennyi gyermekét szeretni. Az ilyen ember a világosság fia. Az ismeret és szeretet szoros kapcsolatát hangsúlyozza Dávid Ferenc is. A kettő közül azonban a szeretetnek adja az elsőbbséget. „Felségesebb szeretni, mint hinni... A szeretet állandóbb s mintegy jelképe a jövődönök, ahol egyedül ő lesz uralkodó. A hit a tökéletesség kezdete, a szeretet a legmagasabb foka.“ „Miért mondatik Isten inkább szeretetnek, mint hitnek? Mert az isteni természet tulajdonsága nem a hívés, hanem a szeretet.“ Aki erre a szeretetre eljut, Istenhez érkezik s a legmélyebb ismeretet bírja e világban.

A szeretet a feltétele Jézus követésének is. „Nagyobb ismeret kell ahhoz, hogy Krisztust szeressük, minthogy higgyünk benne. ... Mikor Krisztus tökéletes szeretetére eljutsz, mintegy elmerülsz benne, szíved egészen az övé, tőle függsz teljesen, sem félelem, sem halál el nem választ tőle. ... A szeretet természete, hogy belsőd megnyílik az előtt, akit szeretsz, minden akarod benne él, mindenestől tetszik neked. A szeretet Krisztussal egyesít, betölt, tökéletesít... Nézd és szeresd őt, aki ilyennek mutatta magát, hogy szeretheted, mint atyádfiát...“

„A szeretet a világ éltető lelke, a jók legfőbb kincse.“ Ebben az egy mondatban össze lehet foglalni mindazt, amit Dávid Ferenc a hívő ember hivatásaként és életcéljaként hirdetett; ez az alapja az ő erkölcsstanának is, amelynek érzelmi alapja teljesen az evangéliumban gyökerezik. Így most már tisztábban látjuk az ő szelíd hangjának, türelmességének s az abból fakadó lelkiismereti szabadság gondolatának indítóokait. Aki eljut Isten minden titoktól mentes világosságának a felismeréséig s ennek fényében-légtörében él, az mások számára is ezt igényli. Benne a mé-

lyen érző-szerető vallásos ember nyilatkozott meg, aki nem erkölcsösségből cselekszik, hanem azért, mert jelen van Isten ne. Ő maga annyira telve volt a világosság lelkével, hogy e ujjongott. És amikor arra került sor, hogy választania kellett ságról való lemondás, vagy a halál között, ő minden habozatöbbit választotta.

Ha csupán elméleti tudós, igazság-kereső humanista filvolna, bizonyára visszavonul, hogy tudományának élhessen, h is szolgáltatót példát az ő százada. Ő azonban hitvalló ember v. proféták rendíthetetlen bátorságát és az igazság melletti hűségét testésítette még korában, amelyet még inkább kiteljesített a világosságban élő ember Isten iránti mély hitével és az embert átölelő szeretetével. Érezte és tudatosan vallotta, hogy nincs, nem lehet más útja az ő életének, mint a megismert igazság mellett megmaradni és azért, ha kell, az életet is feláldozni. „Aki elveszti az ő életét . . . megtalálja azt.“

„A modern ember útjában ott áll Jézus, akinek örömmüzenetéből egyszerű, tiszta világképe és forró istenszeretete sugárzik; és ott áll az ő hűség, egyszerű követője, Dávid Ferenc, aki felújította és összekapcsolta ezt az evangéliumi egyszerűséget és hitmelegséget a jövő vallásos embere számára.“

„Akiket Isten lelke megvilágosított, nem szabad hallgatniok, sem az igazságot el nem rejthetik“ — hirdette ő. Valóban a világosság gyermeke volt. Hadd sugározza az ő fényét, igazságának világosságát az emlékezés a mi életünkre is, hogy lehessünk az ő ügyének lélekben és igazságban kiteljesedett követői, megőrzői és továbbadói. Ámen.*

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

HŰSÉGGEL ÉLNI

Jel 2,10b

Valahányszor egy kimagasló évfordulót ünnepelünk, önkéntelenül is a történet mélyebb, jelképebb tanulságaira kell gondolnunk. Arra, hogy a legünnepebb évfordulónak is akkor van értelme, ha a hétköznapok sorába illeszkedik, ha szellemi-lelki értékeink teljesebb birtokbavételét és érvényesülését segíti elő. Ha nem egyszeri, szép, kivételes alkalom a meghatott tisztelgésre, és lelkes ünneplésre, hanem hatékony mozzanata önismeretünk, szellemi arcunk kiformalásának. Ha nem múltba-nézés, a történelmi messzeség elidealizálásának sokszor kísértő szándékával, hanem számbavétele annak, ami örökkévaló a tovatűnő időben. Ha az ünnep elmúlásával sem feledkezünk meg arról a szellemi örökségről s az abból fakadó jelent formáló elkötelezésről és jövőt sejtető ígéretről, amelynek megtartóan és továbbéltetően minden nemzedék számára valóságga kell válnia.

Dávid Ferencre is akkor emlékezünk értelmesen és termékenyítően halálának négyszázéves évfordulóján, ha az ünnep előbbé, hatékonyabbá erősíti hatalmas életművének mai sugárzását. Ha ez az emlékező, hálás

* A beszéd Dr. Iván László: *Dávid Ferenc lelkiarca a szellemtudományok tükrében* c. tanulmánya felhasználásával készült.